لە ڕۆژی ئاشتی نەودەوەتیدا، خوێندنەوەیەک بە قەیرانەکانی دەوەتی-نەتەوەیی و شە ... هیوا خەشناو

ئەوە ٢١ی سەبتامبەر ڕۆژی ئاشتی نەودەوەتیە. ئەو ڕۆژە لە لایەن نەتەوە یەکگرتوەکان وەک ڕۆژی ئاشتی ڕەکخراوە، ئەوە بەچارەیی و قەیرانەکانی دەوەت لەهەر سەردەمەکدا زیاتر بەدەردەخا. دوای ئەوەی نەتەوە یەکگرتوەکان لە ساڵی ١٩٤٥ لە دایکبو و ٥١ دەوەتی-نەتەوەیی دەستیان لە دامەزراندنیدا گەڕا، جیهانەکی نوە کە بە بەهەشتی دەوەتی-نەتەوەیی دەناسرا هاتە ئاراوە. لەو بەهەشتەدا کەمینەکان، نەتەوە و ئایینە جیاوازەکان لە گەڕنران و دەیان جار جینەساید کران. لە هەندەک شوێنی جیهانیشدا وەک ئەمریکا، ئەوروپا و ئوستورالیا، دەوەتی-نەتەوەیی بانگەشەی باوکەکی باش، دادوەر و مژدەبەخش خەی نمایش کرد. یەکەتی ئەوروپا تەقینەوەی پیشەسازی، ئابووری و زانستی بەخەیەوە بینی. ئیتر لەوکاتەوە تا ئەستا هەر ڕەخنەیەک لەو باوکە مژدەبەخشە بە گوناح و شەتی دەزاندرا. هەژموونگەرایی خەرئاوا توانی لە ژەر سەکوچکەی نەتەوە یەکگرتوەکان "ڕەکخستنەکەی"، ناتە "هەزە سەربازییە تەقەنەرەکەی" و ئای ئەم ئەف-"سندوقی دراوی نەودەوەتی" هەمو جیهان بخاتە ژەر سەبەری خەی.

٢٠٠٨ بەدەرکەوتنی پیساییەکانی دەوەتی-نەتەوەیی؛
ساڵی ٢٠٠٨ لەگەڕ قەیرانی بانکەکانی نەودەوەتی لە ئەمریکا کە دوایی جیهانی گرتەوە، نیشانەکانی نەخەشی دەوەتی-نەتەوەیی ئاشکراتر لە پەشو بەدەرکەوتن. ئیتر ئەوکاتە کەم نەبوون ئەو زانایانەی دەیانگووت "سەرمایەداری و پارە، ئابووری نیە". ئەوکاتە ئاشکراتر دەرکەوت کە سەرمایەداری "باوکی دەوەتی-نەتەوەیی" ناتوانە ئابووری ببوژێنەتەوە، بەڵکو سیستەمەکی لەناوبردنی ئابووریە و بەیەک ڕۆژدا ملیەنان کرەکار، کارمەند، کرەکاری نەخەش و لاوازی، بەکار و نان کرد. سەرمایەداری کە ئابووری سروشتی مرەڤی تەکداو بەهەی شە و گەورەکردنی شار، دەهاتیەکانی بردنە شار و لە شاردا کردیە قەچپەی شارستانی و کەیلەی سمارت فەن، خەی لە قەیرانەکی گەورەتردا بینیەوە بەیە پەویستی بە شە و وەرانەیەکی دیکەی جیهان بو بە ئەوەی خەی بشارەتەوە.

بەهاری عەرەبی؛
ساڵی ٢٠١٠ لەگەڵ هاتنی بەهاری عەرەبی، نیشانەیەکی دیکەی نەخشەیکانی دەوڵەتی-نەتەوەیی بەدەرکەوت. ملیۆنان هاوڵاتی بە نان و ئاو هاتنە سەر جادەو دەوڵەتی شمولی و دیکتاتۆریان ڕوخاند و لە جیاتی ئەو دەوڵەتکی دیکەیان دروستکرد کە سەرتا ئیخوانەکانی هێنا سەر دەستەڵات و دوای ئەوە، واتە ئەوەی لە میسر بە نمونە "عبد الفتاح سعید حسین خلیل السیسی" بەناوەی دەبات و دەبینین کە هیچی نەگۆڕیوە.

شکستکردن لەسەر زبڵدانی دەوڵەتی-نەتەوەیی لە عێراق، یەمەن، سوریا، لیبیا و سۆماڵ؛
ئەگەرچی بەهاری عەرەبی، بەهاری ئازایەتی و مەردایەتی بو دژ بە دکتاتۆرەکان، بەڵام لە بواری فکریەوە، خوێیترین بەهاری ئەو سەدیە دەرچو. بەهار، جگە لەوەی لە هەندێک ووڵاتدا حوسنی موبارەکەکی ڕوخاند و یەکەکی دیکەی هێنا شوێنی، هاوکات لە هەموکات زیاتر طائیفیەت و مەزهەبیەتی زیندوکردەوە کە لە سەردەمی دەندەیی بیابانی خەلیفەکانی ڕاشیدینیشدا نمونەی نەبوە.

چەقی قەیران لە کوێ دایە؟

نەتەوە یەکگرتوەکان کە پیرەزترین ڕێخراوی دەوڵەتی-نەتەوەییە و بانگەشەی چارەسەرکردنی قەیرانەکانی جیهان و کێشەکانی نێوان دەوڵەتانی دەکرد، ئەوە ناتوانێ لە دەیەکی ئیدلیب ئاشتی و ئارامی بێنێتە ئاراوە. نە ئەمریکا ئەو هەڕەی جارانی ماوە بە ئارەزووی خۆی جیهان وەڕان بکات و چاکی کاتەوە، نە ڕوسیا و ئەورووپا. قەیرانەکانی بریکسیت دەبینین کە چۆن باس لە بەکاریگەرکردنی پارلمان و دیموکراسیەتی بریتانیا دەکرێ. گەمژەیەکی گەورەیە ئەگەر بڵێین ئەو قەیرانە، بەتەنیا قەیرانی دەوڵەتی-نەتەوەیی دکتاتۆر، گەندەڵ و پاشکۆتوە.

نەخێر قەرانەکە سەرتا قەیرانی دەوڵەتی-نەتەوەیی پشکۆتوە وەک ئەمریکا، ئەورووپا و...هتد، ئێنجا قسەیەک بە دەوڵەتی-نەتەوەیی خەرهەڵاتی ناوین نامێنێتەوە. هیچ جیاوازیەک لە نێوان دەوڵەتە-نەتەوەییەکانی پشکۆتو و پاشکۆتو نیە. ئاسەد و سیسی بە قامچی خەڵکەکەیان ناچاری سەرشۆڕی دەکەن، لە ئەورووپا و ئەمریکاش بە ئابووری، بەرزکردنەوەی تەمەنی کارکردن تا دەگاتە ٧٠ ساڵ، کەمکردنەوەی موچەی خانەنشینی و مافەکانی دیکە، هێنانی ملیۆنان پەنابەر و خستنەکاریان لە فابریکە/کارگەکان لە هەومەرجێکی

ناچێگیری کۆمەڵایەتی/کولتوری و ئابووری، خەڵک کێبڕکێن. بەرزبوونەوە و گەورەبوونی پارتە نژادپەرستەکان و هاتنیان بەسەر دەستەڵات، بەگەی پۆیستن کە دەوڵەت لە بنچینەوە نەخشە بە پشکۆتو و پاشکۆتوویەوە.

هەر ئۆیە بەتە هەی نە نەتەوە یەکگرتوەکان کە بەتنیا نوێنەری دەوڵەتی-نەتەوەیی دەکات، نە وڵاتانی زلهێز ناتوانن گۆڕانکاری و ئاشتی بێننە ئاراوە، چونکە خۆیان سەرچاوەی کێشەن. کێشەکانی دەوڵەتی-نەتەوەیی بەتنیا شێوەیش نیە، بەکو پیسکردنی ژینگە و بڵاوبونەوەی پلاستیکە بە هەموو جیهان. ئەوانە کێشەگەلێکن کە ڕزگاربوون لێیان ئاسان نیە، ئەگەر مرۆڤایەتی دەستبەرداری کێبڕکێتی نێبە بە دەوڵەت.

ئەنجام؛
تەواوی کایەکانی دەوڵەتی-نەتەوەیی و میکانیزمەکانی ئەوە لەکارکەوتوون. باسمان لە نەتەوە یەکگرتوەکان کرد، باسمان لە ناتە کرد کە بەتە دەندەترین ڕێخراوی جیهان و باوکی شەڕە. باسمان لە قەیرانی دەوڵەتی-نەتەوەیی کرد لە هۆزەڕەگاتی ناوەڕاست. لە هەمووی گرینگتر باسمان لەو ئاقێبەتە خوێناوییە کرد کە پێیوابو دوای ڕوخانی دەوڵەتێک و ئاواکردنی دەوڵەتێکی دیکە، دنیا دەبەتە شامی شەریف، کە لە ئەنجامی ئەو بیرکردنەوەیەدا، دەیان ڕێکخراوی داعشی لە کوتوە. ئێستا لە هەموویان خراپتر ئەوانەی درێژە بە ئاقێبەتی دەوڵەتی-نەتەوەیی دەدەن، هۆزەڕەگاتی ناوەڕاستیان کردەتە کارگەی "درەنەکان" فەرکەی بە فەرکەوان و نەوەک بەتنیا دەوڵەت، بەکو زەربەی زەری ڕێکخراوەکانیش خەریکی بەرهەمهێنانی ئەو چەکە وێرانکارەن.
لە کوردستانەکەی ئەمە و هۆزەڕەگاتی ناوەڕاستدا، ڕەوشەکە زۆر لەوە خراپترە. هێشتان دەنگی تەپوتۆزی ڕەفراندەم و دەوڵەتە مورتەزەقەکەی کوردایەتی لەبەر گوێماندا دەلەرێتەوە. هۆزانە دەیان ئەکادەمیسیەنی ستەک، سەدان نوسینی بەکەک و دەیان بەرنامەی تەلەفزیۆنی و کۆنفرانس دەبینین بە سپیکردنەوەی ڕووی ڕەشی دەوڵەت و ناسیۆنالیزم کە پێیان وایە ئەگەر دەرفەتیان پێ بدەن، ئەو ئەفسانەیانە دەتوانن دەوڵەت و نەتەوەی باشتر بئافرێنن!! ئەوە لەکاتێکدا وەک هۆزی ڕووناک دیارە کە دەوڵەتێکی کوردی ئەگەر ببێ، دەبێتە مورتەزەقەی هەزە ئیقلیمیەکان و دەندە بە تاکی کورد، چونکە ئەوانەی دەوڵەتەکە دادەمەزرێنن، لە خەرئاواییەکان بئاقەتر و دیموکراتتر نین. ئەوان لە سەرەتادا بە ئاقێبەتی میرنشینی

تاانکار و ڕگر گوربوون و دوایی واتە لە سەدی بیستەم حزبی سیاسی کوردیان دامەزراند.
ئەوە لە جیهاندا کەسە ئەحمەقەکانی وەک دەناەد ترامپ، بینیامین ناتانیاهو و بەریس جەنسەن سەرەکی بەهەزترین دەوڵەتی-نەتەوەیی جیهانن. پارتە ڕاسیستە دژەپەنابەرەکان دەنە سەر دەستەڵات و لای ئەمەش پارلمان بەتە قەشمەرخانەو سوکترین/ئەحمەقترین دەزگای دەوڵەتی-نەتەوەیی، کە کەسە ڕانتخەرەکان جەی تەدا دەگرن و داوا لە ژنە خەرلەخەنەدیوەکانی کورد دەکەن ژمارەی منداڵەکانیان بگەیەننە زیاتر لە پەنج منداە بە ئەوەی بەغدا پارەی زیاتریان بە بنەرە.
ڕەنگبە ئەجالان تاقە کوردەک بە لەو لایەنە کەمەکەکی گەورەی پەشخستبە لە پەناوی بەڕەکردنی قەیرانەکان کە قەیرانی شارستانی و سەرمایەدارین، بەڵام نە پکک، وە نە هەڤاڵانی هەنگاوەکی جدییان نەناوە. نەوەک بەتەنیا بە جەبەجەکردنی بەشەکی کەم لەو پارادەگمایە، بەڵکو بە تەگەیشتنیشی. لە غیابی ئەودا، تا ئەستاش سیستەمەکە حزبیە، "حزبیش کەرستەیەکی دەوڵەتی-نەتەوەییە"، تا ئەستاش کولتووری مەکتەب سیاسی هەیە کە دەتوانە دەستەڵاتی بەیاردان قەڵخ بکات، توەژەک بە بنەما بگرە و توەژەک پەراوەز بکا یان هەرهیچ نەبە کولتووری مەکتەب سیاسیەکان کە نوخبەیە، ناتوانە دیموکرات بە و لە هەمووی خراپتر تا ئیستا کوولتوری سیاسی و ڕەکخراوەیی ستالینیزم بەلاوە نەنراوە لە ئاستی کەسە باڵاکان و کادیرانی ناوەڵاستدا.
بە بەلاوەنانی ئەو قەیرانانە، پەویستە مرەڤ لە سفرەوە دەستپەبکات و لە دەروازەیەکی دیکەوە تەماشای جیهان بکات. ئەو سیستەمەی جیهان، ئەو زانست/زانکەیەی جیهان کە لەژەرکاریگەری پارە/سەرمایەداری و لیبرالیزم دایە، لەگەڵ ئەو مەژووە نوسراوە و خوەندەوە کەمەناسیە، وەڵامی قەناغەکە ناداتەوە.